

GYURGYÍK LÁSZLÓ

Quo vadis? A szlovákiai magyarsághoz tartozók (száma) a 2021. évi népszámlálás nemzetiségi és anyanyelvi adatai alapján*

LÁSZLÓ GYURGYÍK

Quo Vadis? The (Number Of) Hungarians in Slovakia According to the Nationality and Mother Tongue Data of the 2021 Census

Keywords: demography; census; nationality; mother tongue; Hungarians in Slovakia

---

Bevezetés

2021 januárjában a Szlovák Statisztikai Hivatal ismertette az előző évi népszámlálás – pontosabban a személy-, ház- és lakásösszeírás – első eredményeit. A közzétett adatok szerint Szlovákia lakosságának a száma 5 449 270 főt tett ki, ez 52 234 fős növekedést jelent az előző, 2011. évi népszámlálás adataihoz viszonyítva. A (cseh)szlovák népszámlálások történetében a II. világháborút követő időszakban ez volt a 2. legkisebb népességszám-növekedés. A lakosság száma ennél kisebb mértékben csak az ezt megelőző évtizedben növekedett, 17 581 fővel.

A 2021. évi népszámlálás lefolyása több szempontból is eltért a korábbiaktól: teljes mértékben elektronikus módon zajlott. A ház- és lakásösszeírás, mely 2020. június 1-jén kezdődött és 2021. február 12-én fejeződött be, teljes mértékben a helységek – városok és falvak – feladata volt, a lakosság közvetlen részvétele nélkül zajlott.

A személyösszeírás első szakasza február 15-e és március 31-e között, a népszámlálás második, asszisztált szakasza május 3-tól június 13-ig tartott. A személyösszeírás során a lakosokra vonatkozó adatok egy része a rendelkezésre álló adminisztratív, hivatalos adatbázisokból lett biztosítva. Az adatok további része származott közvetlenül a lakosságtól, akik a statisztikai hivatal honlapján megjelenő űrlap kérdéseit

---

* A tanulmány az „A szlovákiai magyar társadalom változásai az utóbbi 100 évben, különös tekintettel a mindennapi kultúrára” című, APVV-19-0509 számú projekt keretében készült.

választák meg, a későbbi, asszisztált szakaszban asszisztensek segítségével. A 2021. évi népszámlálás nívuma, hogy első alkalommal kérdeztek rá az ún. második nemzetiségre is. Egy második nemzetiséghez tartozónak a lakosság 5,6%-a, 306 175 fő vallotta magát.

Dolgozatunkban a 2021. évi népszámlálás során a magyarsághoz tartozók számát befolyásoló összetevőket vizsgáljuk meg, így a nemzetiség és az anyanyelv összefüggéseit, amit a 2021-ben bevezetett 2. nemzetiségre történő rákérdezés is tovább árnyalt.¹ Valamint kísérletet teszünk a nem válaszolók, ismeretlenek magas számából, arányából adódó kérdések tisztázására is.

1. Nemzetiség és anyanyelv

A (cseh)szlovák népszámlálások minden alkalommal rákérdeztek a lakosság nemzeti hovatartozására. Ezzel szemben az anyanyelvre (a nemzetiségi hovatartozásra történő rákérdezés mellett) csak 5 alkalommal: 1970-ben, 1991-ben, 2001-ben, 2011-ben és legutóbb 2021-ben kérdeztek rá.² A 2. nemzetiségre, mint már említettük, az utolsó, 2021. évi népszámlálás alkalmával kérdeztek rá első alkalommal.

Azt, hogy mit is értünk nemzetiség, valamint anyanyelv alatt, először a szlovákiai népszámlálások során használt definíciók segítségével közelítjük meg.

„Nemzetiség alatt valamely személynek egy adott nemzethez, nemzeti(ségi) vagy etnikai kisebbséghez tartozását értjük. A nemzetiség megállapítása szempontjából nem mérvadó sem az anyanyelv, sem pedig az a nyelv, melyet az adott állampolgár leginkább használ vagy jobban bír, hanem saját meggyőződése, elhatározása a döntő. A 15 évesnél fiatalabb gyermekek nemzetiségét a szülők nemzetisége szerint kell feltüntetni. Ha a szülők különböző nemzetiségűnek vallják magukat, egyikük (kölcsonös megegyezés alapján választott) nemzetiségét kell beírni. Az egyéb rovatba az itt fel nem tüntetett, valós nemzetiséget írja be.”³ A 2021. évi népszámlálás során alkalmazott definíció: „A nemzetiség egy személy nemzethez, nemzeti kisebbséghez vagy etnikai csoporthoz való tartozását jelenti.”⁴

„Anyanyelv alatt azt a nyelvet értjük, amelyen a szülők a megkérdezettel gyermekkorában leginkább beszéltek. Ha a szülők nyelve eltérő, a gyermek anyanyelveként azt

1 A 2021. évi népszámlálás személyi kérdőíve az alábbi linken érhető el: <https://www.scitanie.sk/storage/app/media/dokumenty/vzor-formularahu.pdf>

2 A Magyarországhoz visszacsatolt szlovákiai területeken 1940-ben végzett magyar népszámlálás alkalmával az anyanyelvre és a nemzetiségre egyaránt rákérdeztek.

3 Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001. Bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti, podľa materinského jazyka a pohlavia za SR, kraje a okresy.” SÚSR 2002, 8. o. Továbbá: Útmutató a személyi kérdőív kitöltéséhez.

4 Metodika sčítania obyvateľov z hľadiska ich príslušnosti k národnosti alebo etniku so zreteľom na materinský jazyk. 27. p.

a nyelvet kell feltüntetni, amelyen az anya beszélt vele. Az anyanyelvre vonatkozó adatnak nem kell azonosnak lennie a nemzetiségre vonatkozóval. Az egyéb rovatba az itt fel nem tüntetett, valós anyanyelvét írja be.”⁵ A 2021. évi népszámlálás során alkalmazott definíció: „Az anyanyelv az a nyelv, amelyen a lakos szülei beszéltek vele gyermekkorában.”⁶

Mint a definíciókból kiviláglik, a nemzetiség meghatározásánál az egyénnek egy nemzeti közösséghez való tartozását meghatározza a nyilatkozó meggyőződése, elhatározása, s nem mérvadó, hogy mely nyelvet tartja anyanyelvének vagy mely nyelven beszél jobban. Az anyanyelvre történő kérdés a nemzetiségnél egyértelműbb, tulajdonképpen azt tudakolja, hogy milyen nyelven beszéltek gyermekükkel a szülei, eltérő nyelvű szülők esetében édesanyja. Az anyanyelv ilyen viszonylag egyértelmű meghatározása korántsem ilyen automatikus a társadalomtudományokban. A társadalomkutatók az anyanyelv fogalmát több értelemben használják.⁷

A Szlovák Statisztikai Hivatal definíciója elvileg lehetőséget ad a két nyelvi kultúrában felnövekvő, jelentős mértékben kettős kötődésűek anyanyelvének a valós viszonyoknak megfelelő bevallására is.

Az etnikai kötődés nemzetiségi és anyanyelvi adatok szintjén történő feltárása a (cseh)szlovák népszámlálási gyakorlatban több szempontból is eltér egymástól. Szlovákiában, de tágabb térségünkben is a nemzeti hovatartozás kategóriája sokkal erősebb politikai konnotáció hordozója, mint az anyanyelv.

5 Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001. Bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti, podľa materinského jazyka a pohľavia za SR, kraje a okresy.” SÚSR 2002, 8. o. Továbbá: Útmutató a személyi kérdőív kitöltéséhez.

6 Metodika sčítania obyvateľov z hľadiska ich príslušnosti k národnosti alebo etniku so zreteľom na materinský jazyk. 28. p.

7 Skutnabb-Kangas 1996, 13–14. p. az *anyanyelv* definiálásához négy különböző kritériumot használ: a származást, (az elsőként megtanult nyelv), az azonosulást (az a nyelv, amellyel a beszélő azonosul, illetve amellyel a beszélőt azonosítják), a nyelvtudás fokát (a legjobban ismert nyelv) és a funkciót (a legtöbbet használt nyelv). Ezekből a meghatározásokból a szerző szerint adódik:

„1. Egy személynek több anyanyelve is lehet különösen a származás és az azonosulás szempontjából, de a többi kritérium alapján is;

2. Ugyanannak a személynek más-más lehet az anyanyelve a különböző definíciók szerint;

3. A definíciók alapján (kivéve a származás szerintit) egy személy anyanyelve élete során akár többször is változhat;

4. Az anyanyelv definíciókat a nyelvi emberi jogokkal kapcsolatos tudatosság foka alapján hierarchikus sorrendbe állíthatjuk. A társadalmi tudatosság e fokát annak alapján mérhetjük fel, hogy kimondva, vagy kimondatlanul – mely definíciókat használják a társadalom intézményei.”

A szerző úgy fogalmaz, hogy „a származás és az azonosulás szerinti definíciók együttes alkalmazása jelzi a nyelvi emberi jogok iránti legmagasabb fokú tudatosságot: Az anyanyelv az a nyelv, amelyet az egyén először tanult meg, és amellyel azonosul.”

Az egyes nemzetiségek számának alakulása folyamatosan a belpolitikai élet meghatározó kérdése volt. Különös figyelem kísérte ezt az egyes népszámlálások alkalmával. A népszámlálási adatokat a második világháborút követő években az etnikai tisztogatások eszközeül is bevetették.⁸ A nemzetiségi hovatartozás kategóriája különböző adatlapokon, nyomtatványokon szerepel(t), továbbá a szocialista csehszlovák érában a személyazonossági igazolványokban is fel volt tüntetve.

Ebből adódóan a szlovákiai magyarsághoz mint kulturális közösséghez tartozók számáról, település és társadalm szerkezeti megoszlásáról nagy valószínűséggel hűségesebb képet nyújtanak az anyanyelv, mint a nemzetiség bevallása szerinti adatok. (Ugyanez tételezhető fel a többi nemzeti kisebbség esetében is.)

Az etnikai kötődések két változó alapján történő vizsgálata lehetőséget nyújt a nemzetváltási folyamatok komplexebb vizsgálatára is két népszámlálás közti időszakban. Továbbá annak felderítésére is, hogy a vizsgált időszakban erősödtek, vagy csökkentek az ilyen vagy olyan irányba mutató nemzetváltási folyamatok.

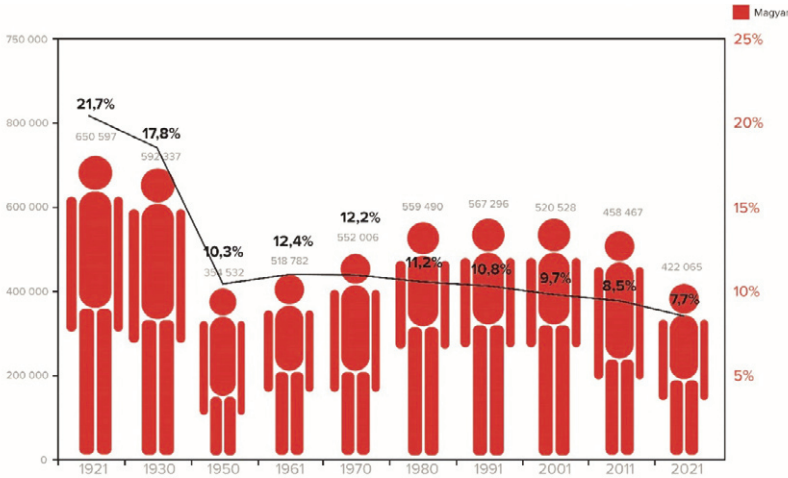
A 2., egyéb nemzetiségre történő rákérdezés nővuma a 2021. évi népszámlálásnak. (A továbbiakban 2. nemzetiség) Egy 2. nemzetiséghez kötődés vállalásának bizonyos vonatkozásaira a továbbiakban még rámutatunk, de későbbi vizsgálatok feladata lesz tisztázni e mutató értelmezésével kapcsolatos összefüggéseket.

2. A szlovákiai magyar lakosság nemzetiség és anyanyelv szerinti összetételének alakulása 1918-tól 2021-ig

A szlovákiai magyar nemzetiségű lakosság száma 1921 és 2021 között 650 597-ről 422 065-re, azaz 228 532 fővel, 35,1%-kal csökkent. Ugyanezen idő alatt Szlovákia lakosainak a száma 3 000 870-ről 5 449 270-re, 2 448 400 fővel, 81,6%-kal növekedett. A magyar lakosság számának változása 1921 és 2021 között nem volt folyamatos. A szlovák nemzetiségűek száma 1 952 368-ról 4 567 547-re, 2 615 179 fővel, 134,0%-kal emelkedett. (lásd az F1. táblázatot is.)

⁸ A magyar nemzeti hovatartozásnak az 1930-as népszámlálás alkalmával történő megvallása alapján kerültek az érintettek az 1946–49 között végrehajtott az ún. magyar–szlovák lakosságcsere keretében történő áttelepítési listára is.

1. ábra. A magyar lakosság számának, arányának alakulása 1921 és 2021 között

Demográfiai szempontból a szlovákiai magyar lakosság számának változását három időszakra tagolhatjuk.

1.) 1921 és 1950 között a magyarok száma csökkent. Az első világháborút követően a csökkenés a magyar középrtegek egy részének zömmel Magyarországra történő átköltözésével, a többes kötődésűek gyakran csak statisztikai nemzetiségváltásával, továbbá a zsidóság egy részének a magyarságról történő „statisztikai leválasztásával” magyarázható. A második világháború alatt és az ezt követő években egymással ellentétes előjelű folyamatok zajlottak: a Magyarországhoz visszacsatolt területeken a vegyes kötődésűek egy része újfent magyarnak vallotta magát, de a haláltáborokba elhurcolt zsidók csökkentették a magyarság számát. A magyarság száma legnagyobb mértékben a negyvenes évek második felében csökkent a kitelepítések, lakosságcsere, reszlovakizáció, deportálások következtében. Nem véletlen, hogy az 1950-es népszámlálás alkalmával 237 805-tel volt alacsonyabb a magyarok száma, mint 1930-ban.

2.) A magyarság száma 1950 és 1991 között az egyes évtizedekben csökkenő mértékben emelkedett. Az 50-es évek kimagaslóan magas növekménye kisebb részben a magas természetes szaporodásra, ennél jelentősen nagyobb mértékben a korábban reszlovakizált magyarok magyarságvállalására vezethető vissza. A 60-as években a jelentős természetes szaporodást még kiegészítette a magyar identitást vállalók egy részének „statisztikai visszatérése” a magyarok körébe. A 70-es és a 80-as években már csökkenő, de még mindig jelentős mértékű természetes szaporodást az asszimilációs, nemzetváltási folyamatok jelentős mértékben csökkentették. Ugyanakkor a rendszerváltás és az 1991. évi népszámlálás közti időszakban a korábban magát szlováknak vallók egy területileg és korösszetétel szerint is eltérő összetételű része magát magyarnak vallotta. Másrészt az 1991. évi népszámlálás során a nemzetiségek listája

bővült, többek között a roma nemzetiség kategóriájával. A magukat romának vallók nem elhanyagolható része a korábbi népszámlálások alkalmával magát magyarnak vallotta.

3.) A szlovákiai magyarság népesedéstörténetének harmadik szakasza a '90-es évektől napjainkig tartó időszak, melyet jelentős mértékű magyarságfogyás jellemez.

1991 és 2001 között a magyarok száma 47 ezer fővel, 2001 és 2011 között 62 ezer fővel, 2011 és 2021 között 36 ezer fővel csökkent. Azonban az utolsó három népszámlálás alkalmával a nemzetiségek számának változásával kapcsolatban egy korábban nem vagy alig létező problémával kellett szembesülnünk. Míg az 1980. évi és a korábbi népszámlálások időpontjában statisztikailag elhanyagolható volt az ismeretlenek, azaz a nemzetiségi hovatartozást be nem vallók aránya, 1991-ben 8 782 fő, 2001-ben 54 502 fő, a lakosság 1%-a, 2011-ben pedig 382 493 főt tett ki az ismeretlenek száma, azaz a lakosság 7%-a nem vallotta be nemzetiségi hovatartozását. 2021-ben mérséklődött a nemzeti hovatartozást tudakoló kérdésre nem válaszolók száma, 295 558 főre, arányuk az összlakosságban belül 5,4%-ra apadt.⁹

A (cseh)szlovák népszámlálások nemcsak a nemzetiségre, de öt alkalommal (1970, 1991, 2001, 2011, 2021) az anyanyelvre is rákérdeztek. A magyar lakosság száma az anyanyelvi hovatartozás szerint 1970-ben 600 249 fő volt, 1991-ben volt a kimutatott számuk a legmagasabb, 608 221 fő, a következő években a számuk a nemzetiségi adatokkal szinte párhuzamosan csökkent. 2021-ben 462 175 magyar anyanyelvűt számoltak össze. A magyar anyanyelvűek aránya az összlakosságban belül nem elhanyagolható mértékben magasabb, mint a magyar nemzetiségűeké. 1970-ben a lakosság 13,2%-a, 1991-ben 11,5%, 2021-ben 8,5%-a magyar anyanyelvű. (2. ábra, F2. táblázat)

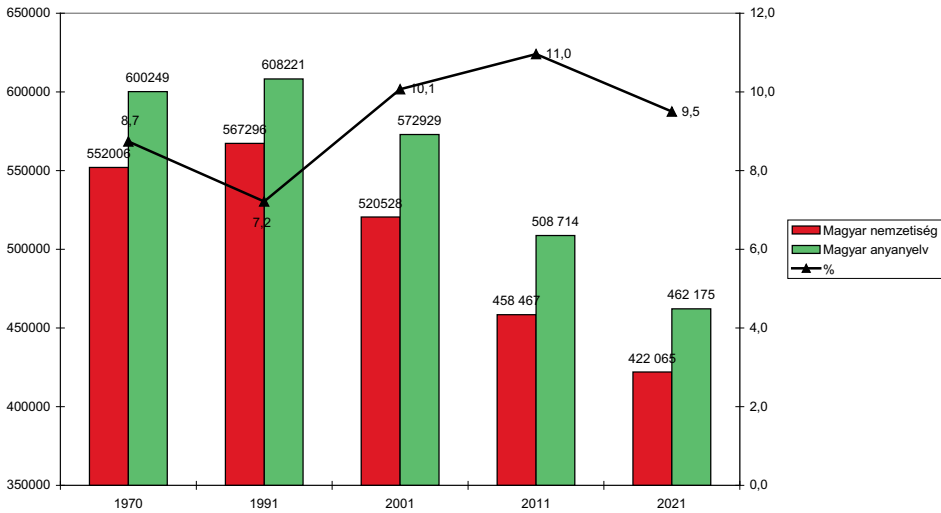
A nemzeti hovatartozás e két mutatója eltérésének nagysága különböző okokra vezethető vissza, ennek hátterében egyebek között a vegyes házasságok arányában történt elmozdulások, de akár a kisebbségek politikai helyzetében bekövetkezett változások is állhatnak.

Az egyes nemzetiségek nemzetiségi és az anyanyelvi adatai között egy sajátos összefüggés figyelhető meg: a többségi nemzet tagjainak a száma a nemzetiség, a nemzeti kisebbségek így a magyarok száma is az anyanyelv szerinti hovatartozás alapján magasabb. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a nemzetiségi hovatartozás egyfajta „hivatalos adatnak” minősül, tekintettel arra, hogy különböző űrlapokon szerepel a nemzetiségre történő rákérdezés, az anyanyelvi kategóriának viszont nincs ilyen szerepe. A két adat aránya, eltérése jelzi az adott nemzeti közösséghez tartozás konzisztenciáját. Minél kisebb az eltérés e két mutató között, annál szilárdabbnak véljük az egyes nemzetiségek tagjainak nemzeti kötődését. A magyar anyanyelvűek száma 1970-ben 8,7%-

9 E csökkenés a 2021. évi népszámlálás lebonyolításának módszerével kapcsolatos. A népszámlálási kérdőív kitöltésénél a következő kérdés csak az előző kérdés megválaszolása után volt lehetséges (elvileg).

kal, 2021-ben 9,5%-kal volt magasabb, mint a nemzetiségi hovatartozás alapján. Legkevésbé a két adat 1991-ben különbözött, 7,2%. Feltételezzük, hogy a rendszerváltást követő rövid időszakban megerősödő egyfajta pozitív jövőkép is hozzájárulhatott a magyar nemzetiségűek számának a magyar anyanyelvűek számához történő felzárkózásához. Az anyanyelv szerinti hovatartozásra 2001-ben a lakosság 1,2%-a, 2011-ben 7,5%-a, 2021-ben 5,4%-a nem válaszolt.

2. ábra. A magyarok száma nemzetiség és anyanyelv szerint, 1970–2021

3. A nemzetiség és anyanyelv szerinti hovatartozás típusai

Az anyanyelv versus nemzetiség dilemmáját árnyaltabban is megközelíthetjük, amennyiben a két változó egymással alkotott kombinációit megvizsgáljuk. Első megközelítésben mindkét változót két értéküként kezeljük (magyar, nem magyar), ily módon az anyanyelv és a nemzetiség változók dichotómiájának első megközelítésben négy kombinációját (típusát) vizsgáljuk meg:

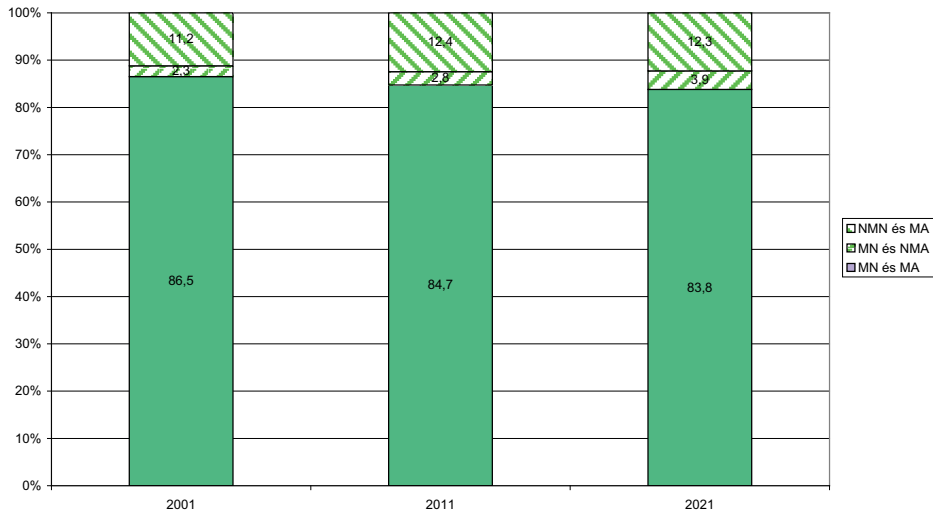
1. táblázat. A nemzetiség és anyanyelv szerinti megoszlás típusai

Anyanyelv	Nemzetiség	
	Magyar	Nem magyar
Magyar	1	3
Nem magyar	2	4

A négy típus közül legkevésbé jelent problémát, hogy a magyar nemzeti közösséghez tartozóknak tekintsük azokat, akik a nemzetiségük és az anyanyelvük szerint is

magyarnak vallották magukat (MN és MA). Hasonló módon – legalábbis analitikus szinten – nem tekintjük magyarnak azokat, akik e két mutató egyike szerint sem vallottak be magyar nemzetiséget vagy magyar anyanyelvet (NMN vagy NMA). Nem elhanyagolható azonban azoknak a száma, akik csak az egyik identifikációs mutatójuk szempontjából magyarok. A szlovákiai magyarság esetében a nem magyar nemzetiségűek és magyar anyanyelvűek (NMN és MA) számának töredéke, mintegy 1/3-a – 1/5-e azoknak a száma, akik magyar nemzetiségűnek és nem magyar anyanyelvűnek (MN és NMA) vallották magukat. A két változó egymással alkotott kombinációjára vonatkozó adataink csak az utolsó három népszámlálásra vonatkozólag állnak rendelkezésünkre.

3. ábra. A magyar nemzetiségűek, anyanyelvűek és 2. magyar nemzetiségűek száma 2021-ben

Amennyiben ezek után a szlovákiai magyarok etnikai összetételéről árnyaltabb képet próbálunk vázolni, akkor azt kellene mondanunk, hogy a szlovákiai magyarság egyfajta *magcsoportját* azok alkotják, akik mindkét mutató szempontjából magyarnak vallották magukat (2001-ben 507 220 fő, 2011-ben 443 632 fő, 2021-ben 403 140 fő). De a szlovákiai magyarsághoz tartozik kisebb-nagyobb mértékben egy további jelentős számú személy is (79 017 fő, 79 917 fő, 77 960 fő), akik az utolsó három népszámlálás alkalmával csak az egyik mutató szerint vallották magukat magyarnak. Ily módon a kisebb-nagyobb mértékben magyar közösséghez tartozók népszámlálási adatok alapján kimutatott száma – egyfajta „etnikai potenciálja” – 586 237 fő, 523 549 fő, 481 100 fő volt az egyes népszámlálások alkalmával. (lásd az F3-táblázatot)

Hosszabb fejtegetést igényelne e két további kisebb csoport elkülönítése, behatárolása. Egyszerűbb feladatnak tűnik az 1. táblázat szerinti 3. csoport, a nem magyar (szlovák) nemzetiségű és magyar anyanyelvűek behatárolása. Egy 2000-ben elvégzett

etnikai vonatkozású vizsgálat alapján ismert, hogy a magyar–szlovák vegyes házasságokból származóknak nemzetiség szerint mintegy 1/5-e volt magyar s 4/5 szlovák, anyanyelv szerint ez az arány 1:2 körül mozgott. Hasonló módon a magyar származású, de nem magyar nyelvű oktatásban részesülők 73%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek, de tíz százalékponttal többen, 83% vallották magukat magyar anyanyelvűnek. Más kettős kötődésre utaló mutatók (nyelvtudás, kulturális fogyasztás stb.) szerint is többen tartoztak a magyar közösséghez anyanyelv, mint nemzetiség szerint.¹⁰

Az anyanyelv/nemzetiség dichotómia vizsgálatának 2. típusa, a magyar nemzeti-ségű és szlovák anyanyelvűek csoportja, az előzőnél talán nehezebben behatárolható csoportot képez. Valószínűsíthető, hogy a magyar nemzeti közösséghez tartozás szempontjából a „magcsoport” (magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvűek) és a külső szféra (szlovák nemzetiségű és magyar anyanyelvűek) között helyezkednek el. Egy részüket azok a vegyes származásúak alkotják, akik magyar nemzetiségűek, de nem magyar anyanyelvűek, továbbá azok a homogén magyar származásúak, akik inkább szlovák nyelvi közegben szocializálódtak, de származás szerinti nemzeti hovatartozásukat megtartották. Továbbá e csoporthoz tartozók számát növelték azok a roma származásúak is, akik (magyar nemzetiségük mellett) anyanyelvüként a romát tüntették fel.

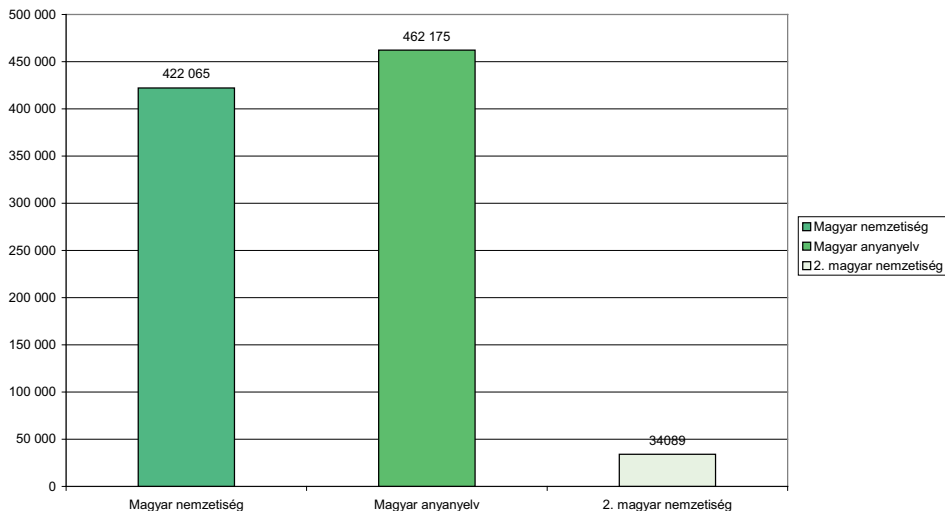
Amennyiben a 3 népszámlálás alkalmával a magyarsághoz tartozás 3 dimenziójának alakulását megvizsgáljuk, megfigyelhetjük, hogy a magyarsághoz legalább egy mutató szerint tartozók közül a magcsoporthoz tartozók aránya nem elhanyagolható mértékben, 86,5%-ról 83,8%-ra csökkent. Viszont a csak egy mutatójuk szerinti magyarok arányának két csoportjának aránya emelkedett. Intenzívebb növekedést mutat a magyar nemzetiségű és szlovák anyanyelvűek csoportja (2,3%-ról 3,9%-ra) a szlovák nemzetiségű és magyar anyanyelvűek csoportjánál (11,2%-ról 12,3%-ra).

4. Nemzetiség és anyanyelv a 2021. évi népszámlálás adatai szerint

A 2021. évi népszámlálás alkalmával magyar nemzetiségűnek vallotta magát 422 065 fő, magyar anyanyelvűnek 462 175 fő, 2. nemzetiségként magyar nemzetiséget tüntetett fel 34 089 fő. A magyar anyanyelvűek 9,5%-kal voltak többen, mint a magyar nemzetiségűek. A 2. nemzetiség felvállalásának lehetősége „elvből” lehetőséget biztosított az egyes nemzeti közösségekhez tartozók számának növelésére. A nemzetiségi és az anyanyelvi adatok arányának eltérése 2021-ben az előző évtizedekéhez hasonló. Ez megerősíti azt a feltételezést, hogy 2021-ben a 2. nemzetiség vállalásának lehetősége érdemlegesen nem befolyásolta a magyar nemzetiségűek számát.

¹⁰ Az adatok egy 2000-ben elvégzett kutatásból származnak. (lásd Gyurgyík 2004)

4. ábra. A magyar nemzetiségűek, anyanyelvűek és a 2. magyar nemzetiségűek száma 2021-ben

Ahhoz, hogy az etnikai kötődésre utaló 3 változó összefüggéseit, kölcsönhatásait megvizsgáljuk, az 1. táblázatban kimutatott összefüggések mellett tekintetbe kell vennünk a 2. nemzetiség és az anyanyelv összefüggéseit is. A 2. táblázatból látható, hogy a magyarság szempontjából a 2. nemzetiség vonatkozásában 2 kombinációnak van érdelemes magyar konnotációja: a 2. magyar nemzetiség és magyar anyanyelv (5), valamint a 2. magyar nemzetiség és nem magyar anyanyelv (7) kombinációknak.¹¹ A 2. magyar nemzetiség és magyar anyanyelvűek kombinációjába (5) tartozók már benne foglaltatnak az 1. táblázatban ismertetett nem magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvűek kombinációjában (3). (A 6. és 8. kombinációknak nincs magyar vonatkozásuk.)

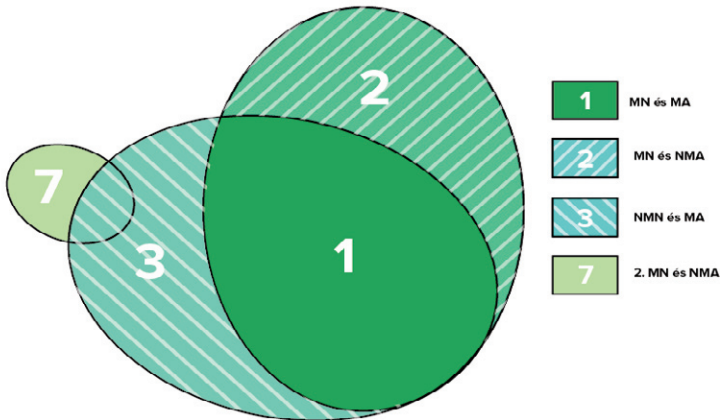
2. táblázat. A nemzetiség és anyanyelv szerinti megoszlás típusai

Anyanyelv	Nemzetiség	
	Magyar	Nem magyar
Magyar	5	6
Nem magyar	7	8

Az etnikai hovatartozás 3 változójának összefüggéseit a magyarsághoz kötődés szempontjából az 5. ábra szemlélteti.

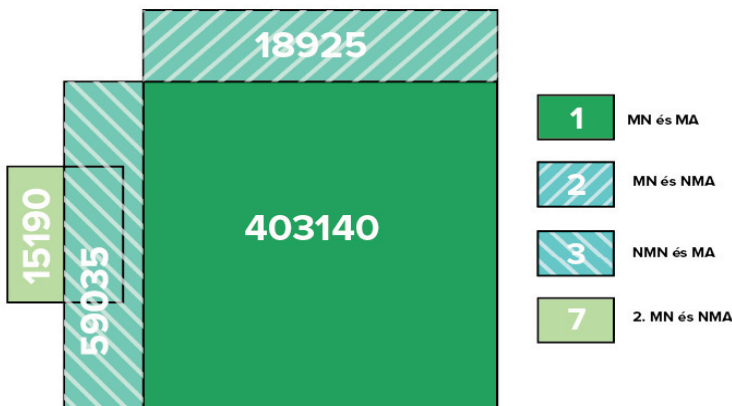
¹¹ Egy személy 2. nemzetisége nem lehet azonos a nemzetiségével.

5. ábra. A szlovákiai magyarsághoz tartozók megoszlása típusaik szerint, 2021

A 5. ábrán láthatjuk, hogy a 2. nemzetiséghez tartozók egy része már részét képezi a nem magyar nemzetiségűek és magyar anyanyelvűek kategóriáinak. A magyarsághoz tartozók számát a korábbi 2 dimenziós modellhez képest érdemlegesen csak a 2. magyar nemzetiségűek és nem magyar anyanyelvűek (2. MN és NMA) kategóriája (7) gyarapítja. 2021-ben a magyarsághoz tartozók 81,2% (403 140 fő) tartozik a magcsoport-hoz, magyar nemzetiségű és nem magyar anyanyelvű 3,8% (18 925 fő), nem magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvű 11,9% (59 035 fő), 2. magyar nemzetiségű és nem magyar anyanyelvű 3,1% (15 190 fő). (Lásd 6. ábra / F4. táblázat.) Összesen 496 290 olyan személyt számolhatunk össze 2021-ben, akik az etnikai kötődésre vonatkozó 3 kérdés közül legalább egynél magukat magyarnak vallották.

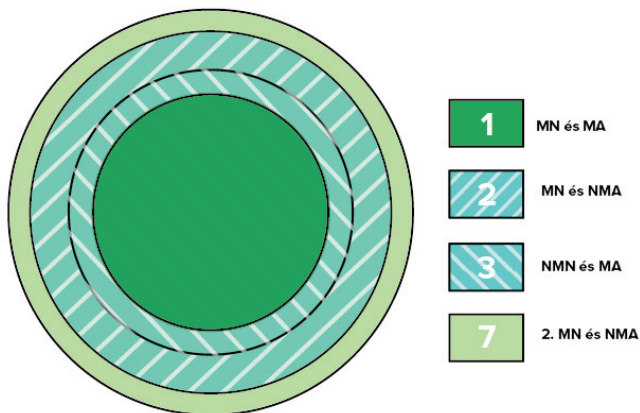
6. ábra. A szlovákiai magyarsághoz tartozók száma az egyes típusokhoz tartozók száma szerint, 2021

Az egyes típusok hierarchikus struktúráját a 7. ábra szemlélteti. Minden valószínűség szerint a magcsoport-hoz tartozók rendelkeznek a magyarsághoz tartozás legintenzí-

vebb mutatóival, míg a második nemzetiség esetében ez a kötődés sokkal lazább, vélhetőleg az esetek nagy részében inkább csak szimbolikus.

7. ábra. A szlovákiai magyarsághoz tartozás típusai az etnikai kötődés intenzitása szerint, 2021

5. Kik vagytok, ismeretlenek?

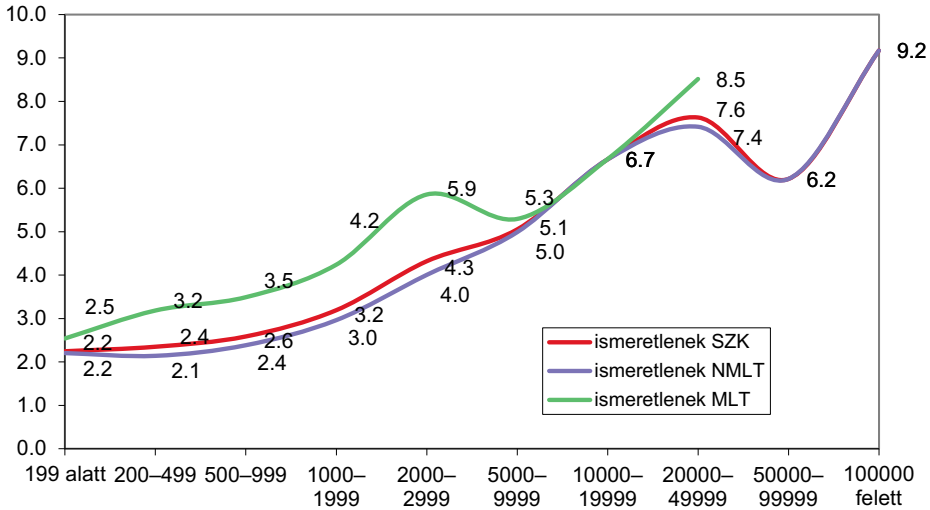
Az eddigiekben a magyarsághoz tartozók számát a népszámlálás során regisztrált adatok alapján vizsgáltuk meg. Mivel a lakosság nem elhanyagolható része a nemzeti, valamint az anyanyelvi hovatartozást firtató kérdésre nem válaszolt (5,4% és 5,7%), próbáljuk meg statisztikai eljárások segítségével megbecsülni, hogy a nem válaszolók közül vajon mekkora lehet azoknak a száma, akiket közülük statisztikai alapon a magyarsághoz tartozónak tekinthetünk. Másképpen megfogalmazva: a népszámlálás regisztrált adatai a hivatalos nemzetiségi adatok. Ugyanakkor a népszámlálási kérdőívet jelentős arányban nem kitöltők etnikai hovatartozására vonatkozó adatok nem kerül(het)tek rögzítésre. A továbbiakban statisztikai eljárások alkalmazásával próbáljuk megbecsülni, hogy mekkora részt tehet ki azoknak a száma, akik ily módon nem kerültek rögzítésre a népszámlálás során.

Felmerül a kérdés, mennyivel lenne magasabb a magyar nemzetiségűek száma, ha minden lakos kitöltötte volna a kérdőívet, vagy válaszolt volna az etnikai hovatartozást tudakoló kérdésekre. A korábbi népszámlálási adatok vizsgálataiból ismeretes, hogy az ismeretlenek aránya a településeken összefüggést mutat a települések nagyságával: minél nagyobb a települések lakosainak a száma, annál több a nem válaszoló.¹² Ezt a 2011. és 2021. évi adatok is megerősítik. (F5. táblázat.)

¹² Gyurgyík 2014

Mivel a magyar lakosság urbanizációs foka az országotól különbözik, ezért feltételezhetjük, hogy a magyarok részesedése az ismeretlenekből alacsonyabb lehet az országosnál. Lásd F6. táblázat. Másrészt feltételezzük, hogy a települések nemzetiségi összetétele is befolyásolhatja a nem válaszolók arányát. Ezért két alcsoportot hoztunk létre: a magyarlakta települések és a nem magyarlakta települések alcsoportját.

8. ábra. Az ismeretlenek aránya a magyarlakta és a nem magyarlakta településeken Szlovákiában

Az adatokból látható, hogy az 5000 főnél kisebb népességű magyarlakta településeken¹³ (MLT) a helységek nagyságcsoportjai szerint az ismeretlenek aránya magasabb, mint az országos értékek, a MLT kisvárosaiban (5000–19 999) az ismeretlenek aránya megegyezik az országos értékekkel, a legnagyobb lélekszámú helységekből, ahol igen alacsony a magyarok aránya, de országosan jelentős számú lakosság él, az ismeretlenek aránya igen magas. Ezek alapján feltételezzük, hogy a magyarlakta települések lakosságának a részesedése az ismeretlenekből az országos érték körül mozoghat.

Egy további számítás során az ismeretleneket a helységek lakossága nemzetiségi összetételének arányában osztottuk szét az egyes nemzetiségek között. Ennek eredményeként a magyar nemzetiségűek részesedése az ismeretlenekből a kimutatott településeken 22 556 fő körül mozoghatott, azaz a magyarok várható száma 5,3%-kal magasabb a regisztrálnál.

13 Vizsgálatunk során azokat a helységeket tekintettük magyarlaktának, ahol a magyar nemzetiségűek aránya meghaladja a 10%-ot.

Hasonló módon az anyanyelvi hovatartozás vonatkozásában is elvégeztük ugyanezt az számítást. Azaz a magyar anyanyelvűek részesedése az ismeretlenekből 26 039 fő körüli értékre tehető. A magyar anyanyelvűek várható száma 5,6%-kal haladja meg a regisztrált számukat. Ily módon a magyar nemzetiségűek várható száma 444 621 fő, a magyar anyanyelvűeké 488 214 fő körül mozoghat. (F7. táblázat)

A továbbiakban a 2. magyar nemzetiség vonatkozásában becsüljük meg az ismeretlenek arányát. A 2. nemzetiség vonatkozásában az ismeretlenek aránya országos szinten 11,6%.¹⁴

Esetükben az előző elemzésekhez képest egy további lépést is meg kell tennünk. A fentiekben már említettük (3. és 6. ábra), hogy a magukat 2. nemzetiségként magyarként identifikálók (34 089 fő) kevesebb mint fele, 44,6% (15 190 fő), gyarapítja a magyar kötődésűek számát, mivel többségük (18 899 fő), akik magyar anyanyelvűnek vallották magukat, már benne foglaltatnak a MN és MA kategóriájában. Közülük, a már fentiekben ismertetett eljárás alapján a „magyarok többlete” 4200 főre tehető. Ebből 1872 főt, (a 4200 fő 44,6%-át) tekintünk a 2.MN és NMN kategóriába tartozónak. A magyarok „hozádésa” az ismeretlen 2.MN-ekből az előző számításoknál nagyobb mértékben alapoz valószínűségi adatokra, de tekintettel arra, hogy viszonylag kis értékről van szó, szinte elhanyagolható mértékben növeli a becslés pontatlanságát. Ily módon a 2. magyar nemzetiségű és nem magyar anyanyelvűek becsült száma $(15\ 190 + 1872) = 17\ 062$ fő.

Végezetül határozzuk meg a legalább 1 mutató szerint magukat magyarnak vallók várható számát a rendelkezésre álló regisztrált adatok alapján, valamint a regisztrált adatok között mutatkozó arányok, összefüggések figyelembevételével. Ezek tekintetbe vételével 520 291 főre becsülhető azon magyar személyek száma, akik legalább 1 mutató szerint magyar kötődésűek, ebben benne foglaltatik a magyarok részesedése az ismeretlenekből. (F7. táblázat)

Összefoglaló – kitekintés

Tanulmányunkban a szlovákiai magyarsághoz tartozók összetételét vizsgáltuk meg a nemzetiségi és az anyanyelvi adatok alapján. Összefüggésrendszerük áttekintése alapján meghatároztuk a magyarsághoz tartozók típusait, továbbá a magyarsághoz tartozók számát, akik legalább egy mutató alapján vallják magukat a magyarsághoz tartozónak. A nemzeti hovatartozásra vonatkozó kérdésekre jelentős számban, arányban nem válaszolók adatainak bevonásával kísérletet tettünk várható számuk megállapítására is.

Az elkövetkező időszakban a szlovákiai magyar lakosság vizsgálatainak egyik lehetséges feladata lehet megismerni az egyes típusokhoz tartozók etnikai kötődésének demográfiai és társadalmi jellemzőit.

14 Azok, akik a népszámlálási kérdőíven az „Egyéb nemzetiséghez is tartozónak vallja magát?” kérdésre az „egyéb nemzetiséghez tartozónak érzem magam” választ adták meg, de a továbbiakban már nem választottak nemzetiséget, 11,6%-ot tettek ki.

Irodalom

- Gyurgyik László 2004. *Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében*. Pozsony, Kalligram.
- Gyurgyik László. *Népszámlálás 2001. A szlovákiai magyarság demográfiai, valamint település- és társadalomszerkezetének változásai az 1990-es években*. Pozsony, Kalligram.
- Gyurgyik László 2014. A magyar nemzetiségűek településszerkezeti változásai az ezredfordulót követő évtizedben az ismeretlen nemzetiségűek adatainak a háttérében. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 4, 57–72. p.
- <https://www.scitane.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/pocet-obyvatelov/SR/SKO/SR>
- <https://www.scitane.sk/storage/app/media/dokumenty/vzor-formularahu.pdf>
- <http://portal.statistics.sk>
- Metodika sčítania obyvateľov z hľadiska ich príslušnosti k národnosti alebo etniku so zreteľom na materinský jazyk*. 27. p. SÚ. SR Bratislava 2018 <https://www.scitane.sk/o-scitani/zakladne-informacie-o-scitani-2021#i6>
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001*. Bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti, podľa materinského jazyka a pohlavia za SR, kraje a okresy. SÚSR 2002, 8. o. Továbbá: Útmutató a személyi kérdőív kitöltéséhez.
- Skutnabb-Kangas Tove 1997. *Nyelv, oktatás és kisebbségek. Kisebbségi adattár VIII*. Budapest, Teleki László Alapítvány.

Függelék

F1. táblázat. A magyar és szlovák nemzetiségű lakosság száma, aránya Szlovákiában, 1921–2011

Év	Összesen	Ebből szlovákok	%	Ebből magyarok	%
1921	3 000 870	1 952 368	65,1	650 597	21,7
1930	3 329 793	2 251 358	67,6	592 337	17,8
1950	3 442 317	2 982 524	86,6	354 532	10,3
1961	4 174 046	3 560 216	85,3	518 782	12,4
1970	4 537 290	3 878 904	85,5	552 006	12,2
1980	4 991 168	4 317 008	86,5	559 490	11,2
1991	5 274 335	4 519 328	85,7	567 296	10,8
2001	5 379 455	4 614 854	85,8	520 528	9,7
2011	5 397 036	4 352 775	80,7	458 467	8,5
2021	5 449 270	4 567 547	83,8	422 065	7,8

F2. táblázat. A magyar és szlovák lakosság száma, aránya anyanyelv szerint Szlovákiában, 1970, 1991, 2001, 2011, 2021

Év	Összesen	Ebből szlovák	%	Ebből magyar	%
1970	4 537 290	3 763 292	82,9	600 249	13,2
1991	5 274 335	4 445 303	84,3	608 221	11,5
2001	5 379 455	4 512 217	83,9	572 929	10,7
2011	5 397 036	4 240 453	78,6	508 714	9,4
2021	5 449 270	4 456 102	81,8	462 175	8,5

F3. táblázat. Nemzetiség és anyanyelv szerinti megoszlás 2001–2021

Típus	2001	2011	2021
1 MN és MA	507 220	443 632	403 140
2 MN és MNA	13 308	14 835	18 925
3 NMN és MA	65 709	65 082	59 035
4 MN vagy MA	586 237	523 549	481 110

F4. táblázat. A szlovákiai magyar kötődésű népesség megoszlása típusai szerint, 2021

Típus	2021	%
1 Magyar nemzetiség és magyar anyanyelv	403 140	81,2
2 Magyar nemzetiség és nem magyar anyanyelv	18 925	3,8
3 Nem magyar nemzetiség és magyar anyanyelv	59 035	11,9
4 Magyar nemzetiség és nem magyar anyanyelv	15 190	3,1
Magyar kötődésűek összesen	496 290	100,0

F5. táblázat. Az ismeretlenek aránya a helységek nagyságcsoportjai szerint 2011, 2021, %

Lakos	2011	2021
199 alatt	4,1	2,2
200-499	3,8	2,4
500-999	3,7	2,6
1000-1999	4,1	3,2
2000-2999	4,6	4,3
5000-9999	6,3	5,1
10000-19999	9,1	6,7
20000-49999	10,4	7,6
50000-99999	12,1	6,2
100000 felett	8,6	9,2
Összesen	7,1	5,4

F6. táblázat. A magyarok aránya a helységek nagyságcsoportjai szerint Szlovákiában 2021, %

Lakos	Szlovákia összesen	Ebből magyarok
199 alatt	0,9	1,0
200-499	4,5	7,2
500-999	9,8	13,8
1000-1999	15,0	21,0
2000-2999	16,2	18,7
5000-9999	8,3	13,2
10000-19999	8,5	6,3
20000-49999	14,9	14,3
50000-99999	9,0	0,4
100000 felett	12,9	4,0
Összesen	100,0	100,0

F7. táblázat. A szlovákiai magyar kötődésű népesség várható számának megoszlása típusaik szerint, 2021

Típus	Regisztrált adat	Várható adat
Magyar nemzetiség és magyar anyanyelv	403 140	425 269
Magyar nemzetiség és nem magyar anyanyelv	18 925	18 925
Nem magyar nemzetiség és magyar anyanyelv	59 035	59 035
2. Magyar nemzetiség és nem magyar anyanyelv	15 190	17 062
Magyar kötődésűek összesen	496 290	520 291

LÁSZLÓ GYURGYÍK

QUO VADIS? THE (NUMBER OF) HUNGARIANS IN SLOVAKIA ACCORDING TO THE NATIONALITY AND MOTHER TONGUE DATA OF THE 2021 CENSUS

The study deals with the development of the number of Hungarians in Slovakia based on the data of the 2021 census. In addition to the data on nationality and mother tongue, for the first time the so-called second nationality was also surveyed. In recent decades, more people belonged to each national minority according to mother tongue than to nationality. For Hungarians, the relationship between these two indicators is very close. For decades, approximately 10% more people declared themselves Hungarian by mother tongue than by nationality. Based on combinations of data by nationality and mother tongue, we can distinguish 3 types of Hungarian affiliation: those belonging to the core group declared themselves Hungarian according to both indicators, and those belonging to the other two types declared themselves Hungarian for one of the variables. The majority of those declaring themselves as Hungarians on the second place indicated that their mother tongue was Hungarian, but they have increased the number of those with Hungarian nationality in a negligible extent.